

s podnaslovom Trinajstega poglavja: »TRINAJSTO POGLAJVJE si šteje za sveto dolžnost opozoriti ljudi na neznansko nevarnost, ki jim preti v bodočnosti. Mimogrede namigne, da je Rik bržčas za kakršnokoli prekucijo dosti pohleven modrijan.«

Omenil sem že, da se je pisatelj izognil tradicionalnemu opisovanju in tradicionalni vsebini. To je dosegel predvsem s tem, da je Rika predstavil v dveh svetovih. Prvi svet je realen, priča mu je tudi človek. Drugi svet pa je Rikov, vanj človek ni prodrl, v njem je Rik sam in se sam spopada z nebeščani (s Sončnim žarkom, Polno luno, s Prvim krajcem in Zadnjim krajcem). Ta drugi svet je pravljivi svet. Ugotavljam pa, da je pisatelj ta svet od onega prvega preveč odmaknil, tako da je tam, kjer oboje združuje, pripoved premalo verjetna. Zdi se nam celo nepotrebno, da je pisatelj bralcu predstavil tudi tisti drugi svet, če je hotel s tem samo povedati, da so nebeščani krivi Rikovih nesreč in njegovega žalostnega konca. Desetletni otrok je preveč realist, da bi mogel temu verjeti, je pa tudi še premalo izkušen, da bi si dejanja nebeščanov razložil kot igro naključij in posledico človeške malomarnosti. K temu prispeva še izražanje, ki je ostalo preveč neživljenjsko. Nebeščani ogovarjajo Rika trdo, ostro (»cucek nesramni, jezik umazani, smrdljivo šcene« in podobno), vendar kljub vsemu preveč izbirajo besede oziroma govore v slovnično preveč pravilnih podredjih, kar ni značilnost čustveno prizadetega govora. Zato smemo reči, da gre za grobo izražanje, ki se le malo uspešno skuša približati pogovornemu jeziku. Kadar ne gre za dobesedni govor, je Tršar bolj spreten, vendar ima tudi v pripovedi nekaj manj posrečenih izrazov: Rik se je seznanil z *rešto* predmetov, pognal se je za *muhačko*, snežinke so se *vtrolele*, Rik *jo ne sme populiti* iz boja, kamion je psico *zdruzgal* ko hruško, »papigaj« Koko kuha *rilec* in podobno.

Rik doživlja le malo prijetnega, vedno pa doživi tudi kaj neprijetnega: ali je ranjen ali ga kdo ošteje ali pa ga peče slaba vest. Bojevit je in je vedno v spopadih z okoljem, vendar so ti spopadi drug drugemu kar preveč podobni; nekoliko bolje sta opisana boja z Mačonom in petelinom Pevcem. Zdi se, da si je Tršar zavestno prizadeval, da bi se oddaljil od že preizkušenega načina pripovedovanja o pasjem življenju. Bolj dognana je pripoved na tistih maloštevilnih mestih, kjer tega prizadevanja ne čutimo. Taki sta predvsem obrobni zgodbici o psici Paci in psu Reksu.

Opremo in lepe črno bele ilustracije je za Zgodbe o psu Rku prispeval sam avtor.

Borut Stražar
Vzgojiteljska šola Ljubljana

JOSIP MATEŠIČ: ODZADNJI SLOVAR SRBOHRVAŠČINE*

V odzadnjem slovarju so besede razporejene abecedno po branju z desne proti levi, npr. *šopavo, glupavo, pupavo, tupavo, garavo, varavo* itd. Slovar obsega 954 strani in ima 135.000 besed (po mojem računu); po številu besed presega vsak slovar hrvaško-srbskega jezika. Pri njegovem sestavljanju je pisec uporabljal poleg Pravopisa hrvatsko-srpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom (Zagreb — Novi sad, 1960) še slovarje L. Bakotića, S. Ristića in J. Kangrge, J. Dayra — M. Deanovića — R. Maixnerja, J. Jurančića, B. Klaića, Đ. Dančića, Vuka St. Karadžića, F. Ivekovića — I. Broza.

Razen tega je pisec iskal podatke tudi sam

Na prvi mah se zdi, da je bilo njegovo delo tehničnega značaja, toda ko pogledamo globlje, dobimo drugačno sliko: zbral in izbral je najboljše hrvatske in srbske novejšje in starejše besede, v naglaševanju pa je v polnem pomenu uveljavil svoje osebno satlišče, s čimer je prevzel veliko znanstveno odgovornost. Pokazal je tudi potrebno okretnost pri razvrščanju naglasnih inačic in drugega. Posebne vrednosti je upoštevanje obeh variant hrvaško-srbskega knjižnega jezika v besedah in naglasu. Tako imamo poleg oblik kot *krsta, naranča, krut, nizina, nožić, tehnokracija, dijakronija, interesovati, tko, muha* tudi oblike *krstača, pomorandža, svirep, nizija, perorez, tehnokratija, dijahronija, interesovati, ko, muva* in druge. — Posebno zapisovanje opozarja na ustrezne ekavske dvojnice ijekavskih zapisov, se povratnih glagolov se piše seveda pred gla-

* Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen. Osteuropastudien der Hochschulen des Landes Hessen. Reihe V. Giessener Beiträge zur Slavistik. Band I, Lieferung 1, 2, 3, 4. Wiesbaden 1965—1967. (Zadnja knjiga je v resnici izšla 1968).

golsko odnosnico, variantne izposojenke pa se pišejo povezane z ulomčno črto (*socijalist/a* oz. *komunike/j*). Pogovorne dvojnice kaže znamenje >, npr. *mahna* > *mana*; v teh primerih je zmeraj dodan tudi knjižni izraz.

Skoda je, da Matešić poleg običajnih ženskih poimenovanj z obrazilom *-inja*, npr. *maginja*, *beginja*, *herciginja*, *kneginja*, *požeginja*, *boginja*, *poluboginja*, *gloginja*, ni navedel več izrazov, kot sta *hirurginja*, *kirurginja*. Ko bi bil to storil, bi s tem nemara zavrl prodiranje moških nazivov za ženske poklice. Moral bi bil uvesti še *pedologinjo*, *sitiidologinjo*, *indologinjo*, *metodologinjo*, *ideologinjo*, *geologinjo*, *arheologinjo*, *pedagoginjo*, *speleologinjo*, *bakteriologinjo*, *dijalektologinjo*, *andragoginjo* in druge; v slovenskem jeziku so taki izrazi zelo navadni.

Matešić je v skladu z upoštevanjem dvovariantnosti hrvaškosrbskega jezika upošteval načelo enakosti, zato ima drugo ob drugi obe obliki tudi pri naglasnih dvojnica: npr. *kosina* : *kòsina*, *branič* : *brānič*, *baršūnast* : *bāršūnast*.

Matešić navaja sodobne naglase hrvaškosrbskega jezika, ponekod pa ima tudi starejše dvojnice, če besedo govorijo na hrvaškosrbskem govornem področju. Pri tem je bil zelo skrben v izbiri. Takih izjem je precej. Pisec je imel srečno roko in je uspel skoraj v vseh primerih. Dvojnice je zaznamoval s pomikom proti levi.

Pri naglaševanju se je Matešić odločal za takšno obliko, ki je prevladovala. Ostal je pri *prāvica*, *metiljav*, *pròlaznina* itd. in ni sprejel oblik *pravica*, *mètiljav*, *prolaznina*, ker bi ostale v svoji skupini v manjšini. V glavnem je ohranil Daničićev sistem, a mu ni slepil, temveč je v marsičem prisluhnil današnjemu stanju ter se odločal za tisto, kar ima širšo podlago. Seveda je ostal pri *stijèna*, *rijèka*, *mijèna* itd., četudi govor večine pozna tukaj dolžino. Za akcentuacijo v celoti brez pridržkov lahko rečemo, da je najboljša stran Matešićevega slovarja, dober primer sodobne akcentuacije hrvaškosrbskega jezika. Ker se sedaj normira hrvaškosrbski naglas, je Matešićev slovar hkrati pomemben prispevek k rešitvi tega še zmeraj odprtega vprašanja.

Z Matešićevim odzadnjim slovarjem smo dobili popis vseh besed glede na pripone, tako da lahko nemoteno in lažje proučujemo tvorbo besed. V slovnica so se skoraj ponavljali primeri, ki jih je Tomo Maretić uvedel v svoji Gramatiki in stilistiki hrvatskega ali srbskega knjižnega jezika; sedaj imajo slovnicaški skoraj vse besede vseh pripone.

Odzadnji slovar bo koristen tudi za strojno obdelovanje in vir podatkov, ki so potrebni lingvistični matematiki oziroma jezikovni statistiki; je tudi celotni rimarij osnovnih besednih oblik hrvaškosrbskega jezika. Z njim si bodo lahko pomagali prevajalci pesmi iz tujega jezika in seveda tudi domači pesniki. Do sedaj so trdili, da je hrvaškosrbski jezik siromašen z rimami, sedaj pa o tem lahko zanesljivo govorimo, ali je ali ni. In na temelju podatkov odzadnjega slovarja sledi, da so bila prejšnja mnenja deloma točna. Množica besed se končuje na *-ica*, *-anje*, *-enje*, *-čki*, *-ati*, *-iti*, *-uti*, *-ar*, *-ost*, *-an*. V hrvaškosrbski stenografiji se menjavajo različni sistemi, a najboljše rešitve še ni. Odzadnji slovar bo precej olajšal nastajanje boljših sistemov, istočasno pa bo prišel prav tudi stenografu pri vsakodnevnem delu, pri krajanju besed z isto pripono.

V hrvaškosrbskem jezikoslovju, posebno še v akcentologiji, in akcentologiji slovanskih jezikov pripada slovarju vidno, če ne celo izjemno mesto. Kot tak se uvršča med najbolj uspele odzadnje slovarje sodobnih slovanskih jezikov.

Od slovanskih odzadnjih slovarjev so izšli: L. Sadnik in R. Aitzentmüller, *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*, Heildelberg, 1955.; H. H. Bielefeldt, *Rückläufiges Wörterbuch der russischen Sprache der Gegenwart*, Berlin, 1958.; Russisches Rückläufiges Wörterbuch, zusammengestellt von R. Greve und B. Kroesche unter der Leitung von Max Vasmer, Berlin—Wiesbaden, 1958., S. B. Lindego, *Indeks a tergo do Slownika jenzyka polskiego*, Warszawa, 1965.; Vladimir Miličić, *Obraten rečnik na makedonskiot jazik*, Skopje, 1967. Gotovo je zadnji čas, da se izda tudi odzadnji slovar slovenskega jezika.

Ker je Matešićev odzadnji slovar zelo drag, predlagam, da se priredi domača izdaja. Pisec je voljan tako izdajo redigirati sam. Bila bi bogatejša za nekaj tisoč besed.

Se letos bo izšla pri istem založniku Matešićeva študija o hrvaškosrbskem naglasu, seveda v nemščini. Ta študija bo nekako nadaljevanje akcentološkega dela, nakanazana v Odzadnjem slovarju. Upravičeno lahko pričakujemo, da bo z njim dosežen precejšen napredek v hrvaškosrbski akcentologiji, posebno s praktične strani.

Mate Šimundić
Pedagoška akademija Maribor